

سراوان نا ادبی درو شم

یا سمین بلوچ

ایم فل اسکالر، (براهوئی)
پروفیسر ڈاکٹر عبدالحلیم صادق

ڈائریکٹر بلوچستان اسٹڈی سینٹر، جامعہ بلوچستان کوئٹہ

ڈاکٹر محمد بلال

اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ فارسی جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

Abstract:

Sarawan is the main stream region of Balochistan province. Writers and intellectuals of Sarawan have produced huge amount of literature in Brahui language including prose, fiction, novel, and many more to strengthen the Brahui literature. This article describes the role of Sarawan in promotion of Brahui literature. The main objective of this paper is to critically analyses the produced literature from writers of Sarawan for Brahui in brief.

Key words : Sarawan, Balochistan, Literature in Brahui Language, prose, fiction.

چانداری:

سراوان و جھالاوان ارا اندنو پٹی ء ارا کہ علاقہ ء تینا خغرافیا ئی حالت نا بدولت جتا جتا مطلب و معنی ایترہ دانا مفہوم دن ہم پیش مر سہ بسن ء کہ شیف نا علاقہ و بڑز نا علاقہ ارا تینا زمینی انگ ساخت نا بنیاد اسٹ ایلوژن جتا جتا شمار مریرہ اندا رداٹ داتا مفہوم ننے زاہد براہوئی نا میٹوک انگ کتاب برمش بابا مقالات

براہوئی ٹی ڈن ملیرہ،

داڑتو ماپن تا عام مفہوم و معنی دادے کہ بڑزکوہ شیفلو یا بڑزنگا نیمہ نا
اڈہلوکا کوشیفلو پارہ نا جہی آک یعنی سراوانی جہلا وانی پین زیادہ علمی
آ صورت نا وضاحت دہن ہم کنگ مریک کہ قلات نا خانی (براہوئی
کانفیڈریسی) نا صدر مقام نا شہر آن بڑزقطب نا پارہ نا شہر آن شیف
جہندم پارہ نا براہوئی کانفیڈریسی نا زیر تسلط علاقہ ملک و شہراتے
جہلا وانی قرار منگانے۔ ایکہ دراصل انتظامی و سیاسی عہدہ ہم
اریر۔ نہک روشن مرے کہ سراوان و جہلا وانی ہرا ہرا علاقہ غاتے
پانتنگ و سراوانی جہلا وانی ہرا ہرا مخلوق و قبیلہ غاتے چانتنگ۔

اندن اسے پین جاگہ کس نوشتہ کیک،

”سراوانی اڈہلوکا بند غاتا بیان ء کین کہ قبائلی
وڑاٹ اوک ہراک ء کہ سراوانی پانتگرہ۔
اودے ہم چاہنگہ کہ ہرا علاقہ غاک قلات نا شہر نا
بڑزاقطب پارہ نا ء او فتنے اڈہلوکا قبیلہ غاتے
سراوانی پانتنگ و ہراک کہ شیف جہندم پارہ نا ء
اوقتا اڈہلوکا قبیلہ غاتے جہلا وانی چانتنگ۔

یعنی قلات آن بڑزقطب پارہ غان براہوئی قوم نا
ریسانی، شاہواڑی، بنگلزی، محمد شہی، لہڑی، کرد،
ساتکزی، لاگو، ذگر مینگل، سرپرہ، پرکاڑی،
سمالاڑی و پین پنک سراوانی حساب مریرہ۔ ہندن
بلوچاتے آن رند قبیلہ و اونا غٹ طا کفہ غاک و
اونا شاخاک دہن کہ ڈوکی، جمالی، مغیری،

مزاری، بزدار، مری، بگٹی، بلیدی، سنجر اڑی،
بادینی، جمال دینی، نوشیروانی، نو تیزی و پین پین
آک سراوانی گرنیگرہ۔‘

(براہوئی۔ 2014۔ 173-176)

سراوان نا اندا پیڑی کہ اوتن ادب نا بنا مس داسر حال ۽ شروع مس دانا
بابت اٹ اچھو معلو مداری کس اف ولے اخدر سراوان ٹی ادب مسن ۽ اودے تینا
بروکا نسل ۽ سرکننگ نا سے جونو بشخ اس الکن ۽ اندا گے دا ایت نا جائزہ النگ مرے کہ
ادب اگے بس تو سراوان ٹی اونا نشوونما اخدر مسن ۽ اخس اودے مخلوق چائے شارنا
مرے یا پہوالی انگا مخلوق ادڑکن اخدر تینا خدمت آتے پیش کرینو اندن ادب نا
معاملہ ٹی کہ اونا مفہوم انت مسن ۽ دارداٹ سراوان نا مخلوق تینا بشخ ۽ ادب کن جوانی
اٹ تسونے۔

ادب انت کسے :

ادب نا لغوی معنی ان درستی راستی مننگ اسے بلو مشکل ۽ مرحلہ کس ۽ ادب
انسان نا زندنا ہر پہلو نا درشانی ۽ کیک انسان نا ایت کننگ نا انداز ہر مکتبہ فکر نا انسان تن
اونا برتاؤ انسان نا لطیف انگا جذبات آتا ترجمانی ادب ان مریک ۔
ادب نا چا سندی و توجہیات اٹ بھاز سختی ارے۔ داٹن بیدس دانا
موضوع ہم شاییت ۽۔ انسانی ذہن نا کڑمی و اونا فکری تخلیقات تا پورہ تعریف ان
قاصر ۽۔ اندا وجہ ۽ کہ اینو اسکان ادب نا اسے جامع ۽ ورندی کس پیش مننگ
متن۔ دن پاننگ مریک ادب انسان نا فکر و تصورات آتا نوشت کروکا بیان ۽۔ دا فکر
و تصور اک جوڑوک ۽ و انسانی زندکن بھاز اہمیت تخیرہ۔

ادب نا بنیاد اک زندٹی ڈھوک اریر و زندنا مسلسل تغیر و تبدیل انگا قصہ ۽

زندہ و صادق انگا ادب امودے ارا کہ راج ۽ بدلیفنگ خواہک۔ دادے بڑنا کسر ۽ شان ایٹک و انسان نا خدمت نا است خواہی ۽ تنگ۔ عالماک ہم دا پارا کہ دنوا چھو لوظ نس اف ارا نا معنی معین یا محدود مرے۔ بلکہ نا اطلاق ہر لوظ ۽ مریک۔ (رودینی۔ 2015-20)۔

براہوئی خلقی ادب نا بنا:

ادب انسان ناراجی زندنا اندن ۽ دروشم نس مریک ارا کہ انسان نابود و باش اونا کنگ اونا بینگ تن اوارا ونا زندنا ہر پہلونا نشانہ ہی کیک براہوئی راج نا زبان تن اوارا اندن اونا ادب ۽ مون مستی دنگ نا اعزاز پہوالی مخلوق نا وجہ ان ۽ خلقی ادب نا ہر صنف چائے اوشاعری مرے یا نثرنا صنفاک مریر پہوالی مخلوق اودے سینہ بہ سینہ پوسکنا پیڑی ۽ تسونے۔ شوان بزغرو پین پہوالی انگا مخلوق اسے تخلیقی و دماغ سے ئی خلقی ادب نا بنا کر سہ اودے مون مستی درسا ادب نا ہر صنف ۽ اوار کریر۔ دا ایت اٹ اچھو شک نس اف کہ اینواگہ براہوئی راج نا امومخلوق کہ اوشارنا کنڈ ۽ بسونے و علم اٹ تحقیق نا کسر ۽ الکن ۽ اوتا ہر محنت نا صلہ اوتے پہوالی مخلوق نا موادب ترسہ ۽ ارا کہ تینا وخت ۽ سوگو کنگ کن بطور مشغلہ ادب نا صنف آتے ارفسا اوتے ترقی نا کنڈ ۽ دریر۔ براہوئی مخلوق نا باروٹ بھازنگا ایت آک مشہور ۽ کہ اودراوڑی خاہوت ان تعلق تخر ۽ ولے پین بھازنگا ماہراک اوتے بلوچ نامتکنا مخلوق پارسانا نواندن بھاز اک اوتے بڑکوہی ان بروہی مننگ نادعوی ۽ کیرہ ولے اواراوڑ مریر ادب تا ترقی نا کنڈ ۽ برسا ۽ داڑتن بھازنگا علمی اداراگاک وچندی پین وڑاٹ براہوئی ادب کن کاریم مننگ ئی ۽

نن اگہ براہوئی ادب آنظر شاغن توننے براہوئی ادب مسہ بشخ اٹ نظر بریک۔ ارا کہ دھن مریک۔

- (۱) قدیم براہوئی ادب: یعنی متکنا ادب دادے لوک ادب ہم پارہ۔
 (۲) نیامکیو دورنا براہوئی ادب: دادورءن ہندازبان ناذریعہ ات تبلیغ اسلام نا دورنا پین ام تنگ کینہ۔

- (۳) جدید آ دورنا براہوئی ادب: دادورءن براہوئی ادب ناترتی یافتہ غا دورنا شروعات پانگ کینہ۔ (شاہوانی۔ 1999۔ ص۔ 27)

ادب نا اولیکو دور خلقی ادب پانگ۔ دادورنا تاریخ وابتداء معلومداری تفک۔ دادورٹی خلقی شیراک، خلقی قصہ غاک، متل ووسائیک، چاچاک اورء۔ دا تا جوڑ و تخلیق کروکا تا ڈس اینواسکان کسء معلوم اف اندن اوتا تخلیق ناردات اچھو قسم سے نارائے نس پانگ مریک۔ براہوئی شوانک مش تانیم اٹ تینا سادرتے درسا براہوئی خلقی ء شیراتے خلکہ۔ اگہ اسے کارواں نس بولان ناول کنوکا کسرتینیٹی گدرینگارہ توج انگا وادی خلقی شیراتا تواراک بسرہ۔ براہوئی راج ٹی پھوالی انگا مخلوق شام ء تینا گدان تن گڑاس فاصلہ ٹی خاخرنس لگینیرہ اونا دا پارا پارتو سرہ حال احوال کنگ ان پد قصہ تے شروع کریرہ۔ اندن ادب سینہ بہ سینہ سفر کرسہ ننے اسکان سرمس اندوجہ غنن دادعوی ء کینہ کہ براہوئی ادب ہم دنیا نا باخی زبان تے آتبارمون مستی بس۔ (رودینی۔ 2015۔ 23)

مذہبی سرحال:

اینوان تقریباً چھاڑدہ صدسال مالہوارا وخت سرزمین بلوچستان اٹ صحابہ کرامؓ سرمسرتو دا علاقہ ہم اسلام نا نوران روشن مس۔ ہدایت ناذریعہ ٹی مخلوق اسلام ء قبول کرے۔ صحابہ کرامؓ تانگ ان پد تالبعین، تبع تالبعین، بزرگان دین و علما ء کرام تینا تینا وڑاٹ تبلیغ کریرو اکرار کرار اسلامی مدرسہ تانامس۔ ظاہر ء دا چھاڑدہ صدسال ٹی داسرزمین اٹ بھانگ مدرسہ غاک جوڑ مسٹراٹن لکھ انگا انسانک خوندی مسر۔ لیکن شومی قسمت اوتا ریکارڈ آک موجود افس۔ مستونگ و خضدار نا

باروٹ مشہور ہے کہ قرون وسطیٰ ان بلو بلو مدرسہ آک داڑے جوڑا سُر۔ ارارے علم نا ملاس مروک آک برسہ تینا ملاسی ۽ ختم کریر۔ اینو ہم دا علاقہ تیبی مدرسہ جوڑا ریر ارارٹی مختلف ملک آتا خاص وڑاٹ ایران افغانستان ان مخلوق دین متین نا علم ۽ حاصل کنگ ٹی ۽۔ دا تیبی مدرسہ صدیقیہ، مدرسہ مفتاح العلوم و جامعہ نصیریہ قابل ذکر ۽۔ اندن بلوچستان نا کنڈ کنڈ ۽ اسلامی مدرسہ غاک قائم ۽۔ اراک سوب و شام تینا مخلوق ۽ اسلامی تعلیم تنگ ۽۔ ماضی قریب اٹ اندن ۽ اسے مدرسہ اس بلوچستان نا شارڈھا ڈر ٹی درخان نا جاگہ ٹی اسک ۽۔ ارادے تاریخ ’’مکتبہ درخانی‘‘ نا پن اٹ یاد کیک۔ ارانا فاضل اک انگریز وڑنگا طاقت ور و ٹھگ انکا دشمن نا مقابلہ ۽ کریر۔ (لہڑی۔ 2015-52)

قرآن مجید بزبان براہوئی:

۱۸۳۹ء ٹی انگریز اک خان محراب خان ۽ شہید کننگا نقلات اسٹیٹ آ قبضہ کریر۔ داڑے اوقتا مقصد بیرہ دا اسٹیٹ آ قبضہ کنگ الو۔ بلکہ داڑیا و تینا سکہ و عقیدہ چلیفنگ خواہسرہ۔ ہندا خاطر ان او تینا مقصد نا پوری کنگ کن اولیوگا مے مذہب نا پارہ غان اریر۔ اوقتا مبلغا ک اوقتا رسم و دودا تا ۽ اوقتا بزرگ آتا منافقی و ادکاری اٹ احترام کریرہ۔ تینا نزدٹھرا تم موقع ۽ مناسب چائس تو عیسائیت کن تبلیغ نا کاریے سر انجام تسرہ۔ دا و پین چندی چمبازی تیان بیدس براہوئی تے مال و دولت نا لالچ تسرہ۔ اوقتا خیال اس کہ براہوئی مخلوق پہوال، شوان و خواری و پوریا نا کاریم کیک۔ غریبی نا سبب آن مال و دولت نا لالچ ٹی زو عیسائی منگ کیرہ۔ ہندا پیتا تے مونا تخسا اسہ منصوبہ بندی سے تون او فک براہوئی مخلوق ٹی تینا مقصد کن نت و دُو خلیگے شروع کریر۔ اوقتا ہندا تمیچہ و حرکت تیان محسوس کر سا مدرسہ درخانی بھاز سختی اٹ او فادا کاریم تا و ردندی ۽ تس۔ مش و ڈل، کوچہ و داما ٹی دا مدرسہ نا عالماک ہنارہ مخلوق تے دین نا تبلیغ کریرہ۔ اسلام نا خلاف مروکا سازش تیان سئی کریرہ۔ ہڑاٹن مجبور و لاچار مرسا

۱۸۸۰ء آن گڈ انگریز اک گڑ اس پمفلٹ و پین لٹریچر چھاپ کر فسا مخلوق ٹی تالان
کریر تو اوقتا دا فعل مدرسہ درخانی نا بزرگاتے بھلو گرتی سے ٹی
شاغا۔ (براہوئی۔ 2016-97)

اندر داٹ عیسائی مبلغین تا اسے چاہوک نس ریورنڈ ٹی۔ جے ایل میٹر ارا کہ
’اے براہوئی ریڈنگ بک ۽ ہم نوشتہ کرینے تینا کتاب نا ہریش نا آخریکو پنے غاتے دا
ایت آتے نوشتہ کریکہ،

Dedicate to those servants of Christ, whose High privilageit may
be to evangelize the Brahui people in near future.

دا کتاب حضرت عیسیٰ نا موپیر تا پن اٹ ارے اراتے اودا عظیم انگا کاریم ۽
نصیب کرینے کہ او خوک نا وخت اٹ براہوئی مخلوق ۽ عیسائی جوڑ کیرہ۔ (لہری۔
2015-65)

علامہ محمد عمر دین پوری تینا شفیق انگا و مربی و محترم استاد حضرت مولانا عبدالحی درخانی
نا پانگ ۽ عیسائی مشنری نا خلاف و کوششت تا مون ۽ اسے دیوار نس جوڑ مدرسہ کلام ربی نا
براہوئی ٹی ترجمہ ۽ کنگ نا سعادت ۽ الگ انتے کہ براہوئی قوم ۽ عیسائی جوڑ کنگ ان
بچنگ نا فرض ۽ ادا کرے۔ علامہ براہوئی مخلوق قیامت اسکان بلو احسان نس کرے
۔ قرآن مجید نا براہوئی ٹی ترجمہ ۽ با محارہ ترجمہ کرے۔ پنے تا تعداد ۱۱۴۳۸۔ دا
ترجمہ ۱۹۱۴ ٹی کننگا نے و ۱۳۳۴ھ/ ۱۹۱۶ ٹی ہندوستان اسٹیم پریس لاہور ان
شائع مس۔ دا نا اشاعت کن و ڈیرہ نور محمد بنگلوی مس ہزار روپی اے بلورقم نس تس۔
ارا وخت کلام پاک نا ترجمہ مس تو دا نا نسخہ تے بلوچستان ٹی مفت بشخار۔ علامہ نا گل
ان بھلا کاریم قرآن مجید نا براہوئی ترجمہ ۽۔ اودا دے صاف و شائستہ زبان سے ٹی
کلام پاک نا ترجمہ ۽ کرے دادے براہوئی راجی نا پہلوالی انگا مخلوق ہم پومنگ
کیک۔ قاری خوانے تا بنوکاک مینٹ پومیرہ تا۔ اچھو وڑ سے نا تفسیر و تشریح سے نا

ضرورت محسوس مفک۔ دا ترجمہ نایاب اسک ء ۱۴۰۳ھ / ۱۹۸۲ء ہجری کمیٹی اسلام آباد براہوئی اکیڈمی ناکمک تن و ڈاکٹر نبی بخش بلوچ نا شوکارا ادارہ تاریخ و تہذیب تمدن اسلامی جامعہ اسلامیہ اسلام آباد نا کوششت اٹ صدر پاکستان جنرل ضیا الحق نا امداد اٹ ولدا شائع کر فیر۔ دا ٹی دوازدہ پنہ پنہ شافار۔ (لہڑی۔ 2015۔ 156-155)

تفسیر اختر یہ (براہوئی)

انعام الحق کوثر تینا کتاب سیرت طیبہ صلی اللہ علیہ وسلم سے راہنمائی اکیسویں صدی میں ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی نا کتاب بلوچستان میں دینی ادب نارداٹ نوشتہ کیک کہ، مفسر: مولانا محمد اختر نا تعلق مینگل نا خاہوت ان اسک ء۔ نوشتگی (بلوچستان) نا بندغ نس اسک ء۔ تفسیر اختر یہ مالوجتا جتا پارہ تے ٹی چھپائی مس و ہر پارہ جتا مطبہ ان شائع مس۔ اندن اولیکو پارہ دین محمد پریس لاہور، ارٹیکو پارہ قاسمی پریس لاہور، مسٹیکو پارہ زمانہ پریس کوئٹہ، چارمیکو پارہ جنگ پریس کوئٹہ ان شائع مس۔ بھازنگا پارہ تے ء پریس ناپن نوشتہ اف۔ گل پارہ تے مفسر (نوشتہ کروکا) مینٹ شائع کر فینے۔

1986 ٹی دا گل پارہ تے کتب خانہ مظہر کراچی شش جلد اٹ شائع کرے و ہدیہ ء تاچار روپئی تنجا۔ شروع ٹی اروخت دا تفسیر نا منا پارہ شائع مسر تو اندا خدر مشہور مس کہ پاکستان ان بیدس سعودی عرب، مسقط، قطر، ابوظہبی، العین، ایران، افغانستان ٹی رہنگو کا براہوئیک دانا بھازنگا نسخہ تے خوانفیر۔ اولیکو پارہ 1398ھ 1987ء اٹ شائع مس و چار پنج سال ٹی باخی پارہ آک شائع مسر۔ تفسیر تے نوشتہ کنگ نا وخت شیف تروکا تفسیر آتے مطالعہ ٹی اسر۔

1۔ تفسیر ابن کثیر اسماعیل ابن کثیر القرشی الدمشقی

2- المنظہری	مولانا ثناء اللہ پانی پتی
3- الخازن	محمی السنۃ علاؤ الدین علی ابن محمد البغدادی
4- معالم التنزیل	ابی محمد الحسنی القراء البغوی
6- جلالین	جلال الدین سیوطی (جلال الدین محلی)
7- الاتقان	ایضاً
8- بیان القرآن	مولانا اشرف علی تھانوی
9- تفسیر عزیزی	مولانا شاہ عبدالعزیز
10- جواہر القرآن	مولانا غلام اللہ خان
11- تفسیر عثمانی	مولانا شبیر احمد عثمانی
12- ترجمہ القرآن	شاہ ولی اللہ
13- موضح القرآن	شاہ عبدالقادر
14- قصص القرآن	مولانا حفظ الرحمن سیوہاروی
15- تفسیر ابن عباس	حضرت عبداللہ ابن عباس
- تفسیر تن اور اور حوالہ ہم تنگانے، اندا وجہ ان دانا افادیت اٹ بھاز
بڑ زائی بس۔ فن نامہ ہر اتا خیال اٹ زبان بھاز واضح و اسلوب آک بھاز زیاد۔
(کوثر۔ 2012۔ 27-28)

ناول نگاری:

ناول اطالوی زبان نالفظ سے۔ ہرانا معنی مریک ”عجب“ اصل ٹی ناول ہمو
قصہء پارہ کہ اونا سر حال انسانی زندگیء ناول نگاری نامختلف بنخ و حصہ غاتے خوڑتی
اٹ بیان کنگ آن پداسہ خاصو لڑ سے ٹی خلیک ناول داستان ناترتی یافتہ شکل ہم
پانگ مریک۔ ولے ناول ٹی داستان آنبار جن، پری، دیو، بھوت یا جادوگر و ایلو
فتا ذکر مفک۔ ناول نابشخاک داوڑ۔

- ۱- قصہ ۲- پلاٹ ۳- کردار ۴- منظر نگاری
 ناول ناہشت قسم مریرہ- ہراکہ داوڑے۔
 ۱- کرداری ناول ۲- ڈرامائی ناول
 ۳- مہماتی ناول ۴- واقعاتی ناول
 ۵- جاسوسی ناول ۵- تاریخی ناول
 ۷- نظریاتی ناول ۸- اصلاحی ناول

(پرکاڑی-2001-171)

ناول انسانی سماج مسائل و وسائل تاریخ و نفسیات رویہ آتا علم و حقیقی کہ تصور
 مریک ہراکہ انسان تے ماضی ٹی پیش مسونو دا پانک کہ ناول عکس ۽ ہموگدرینگو کا دے تا
 ہراوخت تبدیلی انسان تا سماجی اخلاقی سیاسی تعلیمی اعلیٰ و طرف اقدار تا مکمل نظر برے یا
 موجود مرے۔ (بلوچ-2015-44-45)

ناول ادب ناہمو صنف ۽ ہراکہ اودے لکھ آتیا بند غاک خوانیرہ و
 اوڑان جو انوسخ و کردار ہیل کیرہ۔ براہوئی زبان ٹی داوخت اسکان ہرا ناول نگار
 اک ناول نوشتہ کریو۔ اوفتے ٹی گل بنگلوی، ڈاکٹر نصیر عاقل، وحید زہیر، شائین
 بارانزی، غلام دستگیر صابر، ڈاکٹر غلام سرور پرکانی اوار ایر۔
 (پرکاڑی-2001-172)

باخی زبان تا ادب انبار براہوئی ادب ٹ ناول نگاری نا کاریم اسے است نا
 حُب اٹ منگ ۽۔ ارا بھاز کامیاب ۽ ایون تو براہوئی ناول نویسی ٹی الیکو تجربہ ۽ پنی
 انگا قلم کارو پٹ و پول کرو کا پرو فیسر عزیز مینگل کرے ارا کہ آرنسٹ ہیمنگوئے نامشہور
 انگا ناول ’اولڈ مین اینڈ دی سی‘ Old Man and the sea نا براہوئی بدل ۽ دا
 ناول ’پیرنگا و سمندر‘ نا پین اٹ ۱۹۸۶ء ٹی روپی پبلشرز کوئٹہ نا کنڈان شائع مس۔
 اوڑن پد ناول نویسی نا رواج مس ادند رداٹ اولیکو ناول نگار جناب گل بنگلوی

پاننگ - ناول نگاری و انقلابی انداز و ڈاکٹر نصیر عاقل تس - ورنانگا دانشور غلام دستگیر صابر تاریخی و ناول اس نوشتہ کرسہ اسے پوسٹنو اسلوب کس ارنے -
(براہوئی - 2006 - 137)

افسانہ نگاری:

براہوئی ادب ٹی افسانہ نگاری ناعمر بھاز زیات اف - بلکہ دادبی تحریر ہم پاکستان جوڑ مننگ آن پدمنہ سال پدرواج ہلک - کہ جنوری ۱۹۵۵ء نا ”نوائے وطن“ نا شمارہ ٹی میر ہیبت خان نا نوشتہ ”مسافر“ نا پنٹ افسانہ کس شائع مس - ایکہ اولیکو براہوئی افسانہ نا اعزازے دوئی کرے - داکان گڈ ماہنامہ ”بلوچی“ کراچی ”معلم“ سر یاب ”ایلم“ مستونگ و ایلو گڑ اس جریدہ و اخبار آتے ٹی براہوئی افسانہ خاک شائع مر سا کریر -

براہوئی ادب ٹی افسانہ ہم ایلو جدید نثری صنف آتے آن بار براہوئی ادب نا پوسٹنو صنف کسے و مسٹیکو دور ٹی آزادی آن گڈ بس ولے ایلو پوسکن آن نثری صنف آتے تون اوار براہوئی ادب ٹی ناول، افسانہ، ڈرامہ، انشائیہ اسہ دور ٹی مون آبننگ نا باوجود براہوئی ادب ٹی افسانہ نگاری و ڈرامہ نویسی نار دوم ناول نگاری و ایلو صنف آتے آن زیات مسنے - براہوئی افسانہ بیرہ تینا تیکنیک، اسلوب، و آفاقی فکری موضوع تا سوب آن تیزی اٹ ترقی کر سارد و ایلو علاقائی زبان آتا افسانہ نا برابر ہی ٹی رسینے - (بنگلہ ٹی - 2014 - 101-100)

جاوید اختر تینا کتاب براہوئیات اٹ ہیبت خان نا افسانہ مسافر نار دات نوشتہ کیک کہ،

”دا اقتباس ارا ہیبت خان نا

افسانہ ”مسافر“ اس اریر - ارا ٹی برطانوی

استعمار و بلوچستان و فوج کشی نا خلاف قوم پرستانہ

جوزہ نا خیالات آتے پاننگ، ”سردار پرنگی مری

تے خلک - جیند قید ٹی کھسک - نورا ۽ شہید
 کرے - بلوچا تاخان ۽ پشنگ نئی تورے - ملک نا
 چارکنڈے درشاہ - ولے ای داسکان زندہ سٹ -
 کنے مری تا شیر زال نا کولو ۽ داسکان رسیفوی
 ے،

(اختر - 2012 - 107)

کھٹیا

بلوچستان نا جغرافیہ ٹی سروان تینا کسے جتا و اہمیت کس تحت تاریخی حوالہ ڈ غار نا
 دا خطہ تین تون صدی ادبی، سیاسی، صحافتی ۽ ثقافتی رداٹ معتبر ۽ حوالہ تخک اگہ نن تخلیقی
 حوالہ غالبوچستان نا ادبی مڈی نا جاج ۽ الین تو داہیت تینا جاگہ غا سند مرو کہ بلوچستان
 اٹ براہوئی ادب نا مڈی ۽ سوگوکنگ ۽ اوٹی کل آن زیات کاریم کننگ اٹ ساروان
 نا تخلیق کار آتا مسونے ہندن ہندا خاطر آن ساروان نا نوشت ۽ لہجی ہم براہوئی نوشت
 خوان کن معیاری پانگانے -

مذہبی انگا کتاباتے ٹی سروان نا اسے گچین ۽ اہمیت کس ارے تینا مخلوق ۽
 مذہبی لحاظ اٹ سوگوکنگ کن عالماک تینا ہروڑ نا جہد ۽ براہوئی مخلوق کن اوار کریرا و
 اوتے مذہبی ۽ اندن ۽ مڈی کس سراراکہ اوتے تینا مذہب تن پین سنگتی کرے - ہندن
 اگہ براہوئی ٹی ساروان نا افسانوی ادب نا صنف افسانہ غا گپ کنگے تو داڑے ہم دا
 خطہ جھالاوان، رخشان ۽ سندھ بیلٹ ۽ گواٹ دیک ۽ دا پانگا مجبور کیک کہ ساروان
 اٹ باز گچین وڑ ۽ کچ اٹ گیشتر کاریم مسونے - داکان مسٹ نن براہوئی ادب اٹ
 ساروان نا افسانہ ۽ افسانہ نگا رتا بابت ہیئت کین اوڑان مسٹ نن افسانہ ناہاٹی، اونا پنا
 ۽ ردم آگڑ اس نظر شاغن کہ امر افسانہ قصہ، کہانی آن گڈ ردم آلک ۽ امر پند کر سہ

بلوچستان اٹ سرمس ء امرساروان ناورنا ء پیرنوشتوک آتے تینا ء تینا قوم ء ڈیہہ انا
ترجمانی کن ء تینا عشق ء مابت نادرشانی جوزہ تس۔ اندن سراوان اٹ ناول نگاری
اسے حساب اٹ پوسکنو ادب ناصنف نس ء ولے سراوان ناول تن تعلق تخو کا بند غاک
تینا صلاحیت اٹ ناول ء براہوئی ادب اٹ اندن جاگہ تسر کہ اینو ناول ہم براہوئی
ادب ناسے صنف نس پانتلگ۔

کتاب آک

اختر، جاوید، (2012)۔ براہوئیات، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ/کوئٹہ) پاکستان۔
براہوئی، جوہر۔ (2006)۔ کتاب رنگ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ)
پاکستان، کوئٹہ۔

براہوئی، زاہد۔ (2014)۔ برمش، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان۔
براہوئی، سوسن۔ (2016)۔ براہوئی قدیم نثری ادب، براہوئی
اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان۔

بلوچ، عابدہ۔ (2015)۔ براہوئی ناول تاریخ تحقیق و عصری تقاضہ غاک، براہوئی
اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان، کوئٹہ۔

ہنگوئی، حاجی عبدالطیف۔ (2014)۔ براہوئی زبان و ادب ناشونداری ٹی رسالہ
وجرا ند آتایش، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان، کوئٹہ۔
پرکائی، نور احمد۔ (2001)۔ براہوئی ادب، براہوئی اکیڈمی، پاکستان، کوئٹہ۔
شاہوانی، پروفیسر عبدالحمید۔ (1999)۔ براہوئی زبان و ادب، ساراوان اکیڈمی
، مستونگ۔

لہری، عبدالباری۔ (2015)۔ مکتبہ درخانی (ڈھاڈر) علمی و دینی خدمات کا
جائزہ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان، کوئٹہ۔